

Cornelis Spoor, een onterecht vergeten kunstenaar

Marc de Bruijn

Op de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan liggen relatief weinig kunstenaars begraven. Het graf van Cornelis Spoor (1867-1928), een inmiddels vrijwel vergeten Nederlands kunstschilder, tekenaar en etser, dreigt te worden geruimd maar verdient ten volle de status van beschermd monument.

Cornelis Rudolf Hendrik Spoor, roepnaam Cees, was een zoon van de acteur Kees Spoor en Maria van der Groen. Hij werd in 1867 in 's Gravenhage geboren en aanvankelijk opgeleid voor violist. Toen Spoor in 1900 trouwde met Emilia Catharina van Wickevoort Crommelin, wenste zijn schoonfamilie niet dat hun schoonzoon als lid van het Concertgebouworkest op het podium zat te spelen ten aanschouwe van het publiek; dat was in die tijd beneden hun stand. Spoor schakelde toen maar over naar de schilderkunst, wat ten opzichte van een vaste werkring in het orkest een groot risico op financieel gebied inhield. Daarvoor had Spoor al een opleiding decoratieschilderen aan de kunstnijverheidsschool Quellinus in Amsterdam gevolgd en van 1884 tot 1887 de Rijksacademie in Amsterdam, waar hij les kreeg van August Allebé en Barend Wijngaard. Daarna had hij les op het atelier van Willem Maris, die behoorde tot de eerste generatie van de kunstrichting de Haagse School.

Onder het hoogleraarschap aan de Rijksacademie van Allebé ontwikkelde zich rond 1880 een nieuwe generatie schilders, waarvan impressionisten als Isaac Israëls en George Hendrik Breitner de belangrijkste zouden worden. Cornelis Spoor was in hun kielzog minder bekend, maar zeer gewaardeerd. Hij werkte achtereenvolgens in Den Haag,

*Zelfportret, zonder jaartal,
crayon op papier.*

Particuliere collectie.

Rijswijk, Amsterdam en in Heemstede. Tot 1922 woonde hij met zijn echtgenote, zoons en schoonmoeder in Bosch en Vaart aan de Vredenhofstraat 15, nu Haarlem. Waarschijnlijk is het gezin na het overlijden van schoonmoeder verhuisd naar Kerklaan 117 in Heemstede. Cornelis Spoor overleed hier, nadat hij geruime tijd ziek was geweest, in 1928 op zestigjarige leeftijd. Het huis werd in 1944 dusdanig zwaar beschadigd bij het onklaar maken van een V1 dat het in 1952 in opdracht van de familie werd gesloopt en herbouwd.

Veelzijdig werk

Cornelis Spoor schilderde, tekende en etste portretten, landschappen, stadsgezichten, bloemen, katten en vogels, alles veelal gesigneerd met C. Spoor jr. Hij maakte veel portretten in opdracht.

▲ Portret van een onbekende vrouw, z.j., crayon op papier. Particuliere collectie.

Om te oefenen kopieerde hij een groot aantal werken in onder andere het Frans Hals Museum.

In 1905-1907 schilderde Spoor in opdracht portretten van jonkheer Hendrik van Loon en zijn echtgenote Louise Borski. Deze gefortuneerde venoot van het bankiershuis Hope & Co. woonde op Herengracht 502, de woning die nu de officiële residentie van de burgemeester van Amsterdam is.

Toen Hendriks zoon Willem in 1884 trouwde met Thora van Loon-Egidius kreeg het jonge echtpaar van hun ouders het prachtige pand Keizersgracht 672 als huwelijkscadeau. Ze woonden er jaren met hun kinderen en personeel. In 1973 werd het pand opengesteld als Museum van Loon, een museum dat een beeld geeft hoe de rijke families rond 1900 aan de Amsterdamse grachten woonden. De portretten van Spoor hangen er in de Rode Slaapkamer. Dat Spoor deze opdracht kreeg, laat zien dat hij als schilder hoog gewaardeerd werd. De Van Loons behoorden tot de belangrijk-

ste en rijkste families van Amsterdam en Thora was 'dame du palais' van koningin Wilhelmina.

Kinderportretten

Spoor werd vooral geroemd om de portretten die hij schilderde van kinderen, binnen de eigen familie maar ook in opdracht. Frederik van Eeden schreef: 'Spoor's kinderportretjes hebben vaak de volle frischheid van het leven en de volle gewooneheid.'

Spoor illustreerde ook enkele kinderboeken. In 1899 maakte hij de omslag en een aantal platen in het meisjesboek *Bloesem*, geschreven door Else van Brabant. In 1905-1906 ontwierp hij boekbanden en tekeningen voor onder andere het befaamde prentenboek naar Struwpeter (beter bekend als *Piet de Smeerpooter*) en voor *Onze oude versjes*. Deze boekjes werden rond 1925 herdrukt.

Gevestigde reputatie

In de eerste decennia van de 20ste eeuw had Cornelis Spoor een gevestigde reputatie als schilder en werd geroemd om zijn techniek. Rond 1910 was hij de vertrouwensman van een vriendenkring met de pianist Dirk Schäfer, de schrijver Israël Querido en de schilders Willem Maris, Jan Toorop en diens dochter

► Cornelis Spoor: portret van Hendrik van Loon (1831-1901) resp. ◀ Louise Borski (1832-1893). Geschilderd na hun dood van foto's in 1905 en 1907. Museum van Loon, Amsterdam.

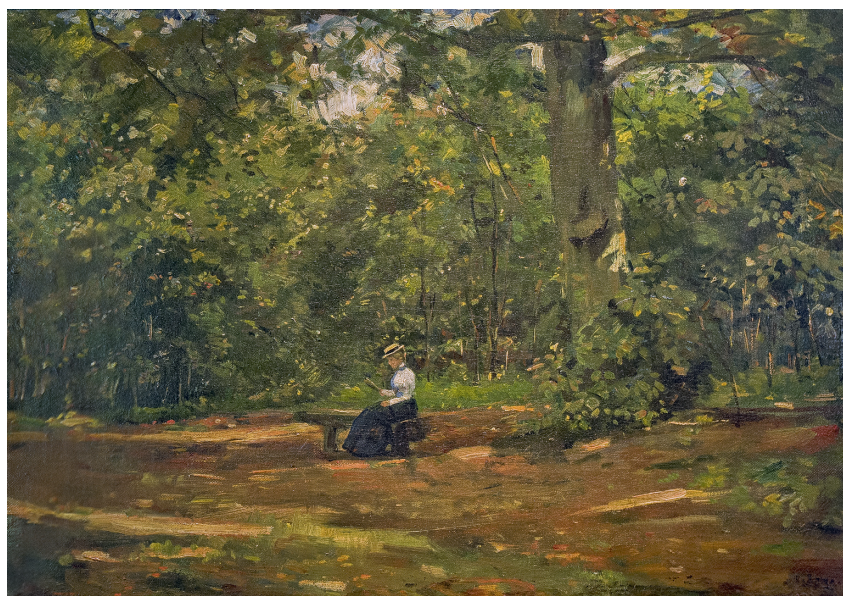

► *Oude Baker Versjes* geïllustreerd door C. Spoor, herdruk van de editie van 1905 met gewijzigd omslag en titel, 1924. Dit boek en ook *Piet de Smeerpoets* staat volledig op <https://geheugen.delpher.nl/>

▲ *Portret van mej. M.M. Lechner, z.j.,* crayon. Particuliere collectie.

▲ *Portret van Emilia Catharina van Wickevoort Crommelin* (1876-1936), echtgenote van Cornelis Spoor. Rond 1920 in de Haarlemmer Hout. Olieverf op doek, particuliere collectie.

► In 1908/1909 logeerden Cornelis Spoor en Piet Mondriaan samen in Domburg en schilderden beiden de kerk van Oostkapelle. Links Spoor, die later geassocieerd werd als een 'gematigd luminist', rechts de extremere Mondriaan.

Charley, Piet Mondriaan en Jan Sluyters. Al deze vrienden correspondeerden met Spoor en deelden een gemeenschappelijke belangstelling voor de theosofie.

De schilders in deze vriendenkring, de Toorops, Mondriaan, Sluyters en Spoor, raakten in de jaren 1907-1910 betrokken bij vernieuwingen, die door de tijdgenoten het 'luminisme' werden genoemd. De traditioneel donkere luchten van de Haagse school werden aan de kant gezet en onder invloed van moderne ontwikkelingen in het buitenland gingen Mondriaan, Toorop, Spoor en Sluyters naar buiten, onder andere naar Domburg in Zeeland, om daar te schilderen.

Veelbesproken tentoonstelling

In 1909 exposeerden Piet Mondriaan, Jan Sluyters en Cornelis Spoor gezamenlijk in een grote en veelbesproken

uitgang als ontwikkelende kunstenaars tonen aan het grote publiek.

De combinatie van de drie kunstenaars was heel verrassend. Mondriaan had toen nog geen wereldfaam, Jan Sluyters was een controversieel kunstenaar en Cornelis Spoor was toen nog wel bekend, maar zou later in de vergetelheid raken. Spoor had een krachtige techniek, ontwikkeld aan de Rijksacademie in Amsterdam. Mondriaan en Sluyters bewonderden Spoors nauwkeurige penseelvoering, maar lieten zelf de precisie steeds meer los. Mondriaans penseelstreek werd rond 1900 steeds grover en wat hij schilderde werd uiteindelijk verminderd tot een paar minimale streken op het doek. Jan Sluyters gebruikte steeds meer opvallende kleuren en dikke verfstreken.

Spoor was van de drie kunstenaars de oudste. Hij was vijf jaar ouder dan Mondriaan en scheelde veertien jaar met Sluyters. De drie kunstenaars experimenteerden in 1908/1910 met stijl en kleurgebruik, maar Spoor zou uiteindelijk een veel minder radicale ontwikkeling doormaken dan Mondriaan en Sluyters. Spoor zou ook veel eerder komen te overlijden.

Rauw en barbaars

De tentoonstelling in het Stedelijk Museum kreeg veel aandacht in de pers. De kritiek liep van fascinatie tot ronduit negatief. Israël Querido schreef: 'Welnu, Spoor is voor mij een der belangrijkste mensen van dezen vurigen oproerigen tijd. Hij heeft zijn fouten en gebreken, vele fouten en vele gebreken, maar hij is een pracht-vent, en onder de schilders van heden een unicum.' Frederik van Eeden daarentegen noemde de kleuren die de kunstenaars gebruikten rauw en barbaars en Mondriaan was volgens hem geestesziek. Maar deze kritiek dreef de kunstenaars niet uit elkaar, want ook na de tentoonstelling hielden ze contact. Spoor en Mondriaan gingen bijvoorbeeld samen naar Domburg om te schilderen en Sluyters en Mondriaan zaten samen in het bestuur van de Moderne

▲ Hofje van Loo of St. Elisabeth's Gasthuishofje, Barrevoetstraat Haarlem, z.j. Particuliere collectie.

tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Conservator Baard had die mogelijkheid gecreëerd in een aantal lege zalen en de drie kunstenaars hadden 600 gulden bijeengelegd om te kunnen exposeren. Ze wilden graag hun voor-

Kunstkring. Het contact verwaterde toen Mondriaan in 1911 naar Parijs vertrok. In 2018 is in Museum Villa Mondriaan

in Winterswijk de tentoonstelling van 1909 opnieuw gehouden en werden er weer werken van Spoor, Mondriaan en Sluijters bijeengebracht.

▲ *Portret van Emilia Catharina van Wickevoort Crommelin (1876-1936), echtgenote van Cornelis Spoor. Rond 1900, Stedelijk Museum Amsterdam.*

Tentoonstellingen

Spoor exposeerde verschillende malen, onder andere in Den Haag 1890, Arnhem 1893 en 1897 en zoals vermeld in 1909. Daarna niet meer, tot mei 1941, dertien jaar na zijn overlijden, toen kunsthandelaar Leffelaar aan de Wagenweg 102 een tentoonstelling hield waar veel materiaal uit familiebezit werd getoond. Ter gelegenheid daarvan werd een jongensportret van Spoor geschonken aan de gemeente Haarlem. Het maakt nu deel uit van de collectie van het Frans Halsmuseum. Maar er is ook werk van Spoor in het Stedelijk Museum Amsterdam, in het Singer Museum Laren en in het Teylers Museum.

Bij de tentoonstelling in 1941 werd over Spoor geschreven dat hij betrekkelijk vlug vergeten was omdat hij geen groot oeuvre had opgebouwd, veel van zijn portretten ‘in rustig familiebezit

De traan van Máxima

Een kleinzoon van Cornelis Spoor, Rudolf Spoor, werd televisieregisseur en kreeg grote bekendheid door zijn talloze verfilmingen van ‘koninklijke’ gebeurtenissen.

Rudolf Spoor, geboren in Heemstede in 1938, deed na de MULO in de avonduren een studie aan de Fotovak-school. Na zijn militaire dienst werd hij kabelsleper bij de NTS en vanaf 1960 cameraman, onder andere bij de televisie-uitzending van de uitvaart van koningin Wilhelmina in 1962. Later volgde hij de regieopleiding. Zijn eerste grote regieopdracht was het televisieverslag van de eerste maanlanding in 1969. Tot 2002 werkte hij als regisseur bij de NOS. Spoor werd ook wel ‘hofregisseur’ genoemd. Hij kreeg deze bijnaam in 1993 toen hij werd benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Spoor had de televisieregie bij veel Prinsjesdagen en Koninginnedagen en ook bij de nationale intocht van Sinterklaas.

Rudolf Spoor deed ook de tv-regie bij het huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en prinses Máxima op 2 februari 2002 en was als zodanig verantwoordelijk voor het shot van ‘de traan van Máxima’. Voor zijn medewerking aan de tv-uitzendingen over de koninklijke familie kreeg hij op 26 juni datzelfde jaar het Erekrus in de Huisorde van Oranje. Ten slotte was hij als regisseur betrokken bij de televisie-uitzending op 28 januari 2013, waarin koningin Beatrix haar aftreden bekendmaakte.

De traan van Máxima, 2 februari 2002, regisseur: Rudolf Spoor.

plegen bewaard te blijven' en dat 'het timmeren aan den weg niet in Spoor's aard lag'.

Familie

Cornelis Spoor trouwde in 1900 met Emilia van Wickevoort Crommelin. Het echtpaar kreeg vier zonen, Johan Maurits, Hugo Alexander, Hendrik Aarnoud (die in 1927, een jaar voor zijn vader, overleed) en Michiel. Deze vierde zoon, Michiel, kreeg op zijn beurt een dochter en twee zonen. Eén daarvan, Michiel Spoor junior, was van 1998 tot 2006 eerst penningmeester en later voorzitter van de Stichting Ons Bloemendaal en zorgde ervoor dat het archief van zijn grootvader naar het RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis is gegaan. Op de website van de RKD kunt u een aantal originele documenten van Cornelis Spoor raadplegen.

Graf Algemene Begraafplaats

Cornelis Spoor werd in 1928 begraven in het graf van zijn schoonmoeder. Later werden hier ook zijn echtgenote en zijn jongste zoon bijgezet. Het graf-

▲ Graf Cornelis Spoor, Sectie 2 Algemene Begraafplaats Herfstlaan Heemstede.

monument is niet bijzonder maar de kunstenaar Cornelis Spoor was in zijn tijd zeker belangrijk, niet in het minst door zijn samenwerking in 1909 met Piet Mondriaan en Jan Sluijters. Als zodanig hecht de HVHB dan ook aan het verlenen van een monumentale status aan dit graf, dat centraal gelegen is op Sectie 2 van de Algemene begraafplaats aan de Herfstlaan.

De familie is in principe graag bereid om bij een behoud van het graf de bestaande gedenksteen te laten restaureren c.q. te vervangen, waardoor alle namen weer goed leesbaar zijn. Daaraan gekoppeld zou met een tentoonstelling in het Pomphuis van de HVHB de onterecht vergeten kunstenaar Cornelis Spoor weer eens terecht onder de aandacht gebracht kunnen worden.

► Cornelis Spoor aan het werk.
Foto, z.j.

Bronnen

<https://nha.courant.nu>
www.delpher.nl
www.rkd.nl
 Librarians, weblog Hans Krol,
<https://ilibriarians.wordpress.com>
 A.B. Loosjes-Terpstra: Moderne kunst in Nederland 1900-1914. www.dbnl.org

Met dank aan Michiel Spoor.